

סבים וסבתות שכולים: הקבוצה ה"שקופה" במעגל השכול

שלום רב,

קיץ 2006 (מלחמת לבנון השנייה) הפגיש אותי עם קבוצת אנשים שכולים, החיים בינינו ואשר כאבם העז ושבריריותם אינה נראית ואינה נשמעת. קבוצה שקופה מבחינת הממסד והחברה, אך לצערנו הולכת וגדלה – "סבים וסבתות שכולים". בעקבות מפגש זה ערכתי ראיונות עומק עם סבים וסבתות של שמונה חללים, תוך ניסיון ללמוד על מצבם המיוחד. העליתי את הבנותיי בעבודת המסטר שלי באוניברסיטת ת"א (2007). העבודה עוסקת במספר נושאים: סבאות, אובדן ושכול, סבים שכולים, מדיניות וחקיקה והצעה לסיוע באמצעות קבוצות תמיכה. במכתבי זה אני מבקשת להעלות את המודעות לקיומה של קבוצה זו ולקדם, ולו במעט, את התייחסות החברה ומוסדותיה לצרכיה הייחודיים. להלן ניתוח תמציתי של ממצאי עבודתי:

- **אובדן נכד: קסם ההיווצרות אל מול גודל האובדן.**
סבאות הינו תפקיד אליו נכנס אדם שלא על פי בחירתו אך מקפל בתוכו עוצמות רגשיות ומשמעויות רבות לפרט ולמשפחה במעגלי חייהם. הסבים הינם חלק משרשרת הדורות המשפחתית ומכאן ניתן לראותם למעשה כחלק מהמעגל הראשון של המשפחה. הבנת מיקומו של הסב במרחב המשפחתי והבנת משמעויות התפקיד יכולות להסביר את גודלו ועוצמתו של אובדן נכד עבור סב בנוסף להיותו מנוגד למהלך חיים צפוי וטבעי.
- **הדחקת חלקם בכאב מתוך תחושת אחריות לילדיהם - מאחורי הקלעים.**
תפקיד הסב במשפחה הוא לעיתים תפקיד "נשיאותי" שיש בו הרבה חשיבות ומשמעות אבל לא בהכרח מאפשר התערבות. מה שמשאיר פעמים רבות את הסבים כצופים מהצד, עם כאב וצורך לעשות אולם ללא אפשרות לממש. מתוך השיחות שערכתי עם הסבים התרשמתי שעל אף עוצמת הכאב הגדולה כל כך, וללא קשר לגילם או לאובדנים שחוו במהלך חייהם, רובם לקחו צעד אחורה וביטאו דאגה רבה לילדיהם ולנכדיהם האחרים תוך ויתור על מקומו של כאבם הם. דאגתם לבניהם/בנותיהם שזורה לאורך כל השיחה ועולה שוב ושוב בהקשרים שונים שלה.

- **"אובדן כפול": אובדן נכד ואובדן הבן/ת כדמות תומכת.**

על אף שמרבית הסבים מתפקדים במגוון רמות עצמאות, הזדקקותם לתמיכת הילדים עולה עם הגיל. באובדן כה קשה, נוצר מפגש עדין בין התהליך הטבעי של חילופי תפקידים בין בנים להורים, לבין הכאב הרב בו מחפש כל אחד מהנפגעים מזור, חיבוק והבנה מזולתו. מצב זה מתאפיין בחוסר יכולת של הבנים להמשיך בתהליך הטבעי של חילופי התפקידים.

- **השפעת האובדן על מצבם הפיזי, פסיכולוגי חברתי של הסבים.**

מחקרים שונים מצביעים על השפעה ישירה של אובדני הגיל, הנורמטיביים והלא נורמטיביים, על בריאותו הנפשית ויכולת התמודדותו של האדם המבוגר עם מצבי לחץ ומשבר. נמצא כי ההזדקנות נובעת מהלחץ המצטבר אותו חווה האדם כל חייו. חוסר היכולת להתמודדות יעילה יכולה להאיץ מחלות ולהגביר את תהליך ההזדקנות. אובדן הנכד שהינו אובדן כה קשה, תחושת האחריות ההורית העצומה תוך דחיקת הכאב האישי, ה"אובדן הכפול" וריבוי האובדנים המתרחש בגיל זה מהווים גורם סיכון משמעותי לקבוצה זו. תופעה המוכרת בספרות המקצועית כ"ספיראלה של אובדנים".

- **מקורות הכוח להתמודדות.**

בשונות הרבה המאפיינת את בני הגיל המבוגר נמצא סבים אשר יצליחו ואולי אף יעדיפו להתמודד בכוחות עצמם עם האובדן. לצידם קיימת קבוצה גדולה של סבים שיוכלו להתמודד בעצמם אולם סיוע חיצוני יקל עליהם בצורה משמעותית וקבוצה נוספת של אנשים, אשר ללא סיוע חיצוני, עלולים להידרדר באופן טרגי ב"ספיראלת האובדנים" ללא יכולת התאוששות.

החברה הישראלית, למודת הכאב והשכול, השכילה בשנים האחרונות להרחיב את ראיית המעגל המשפחתי הנפגע מהשכול, להכיר בכאבם של האחים השכולים ולצרפם למעגל המשפחתי הראשון. במקרים מסוימים הוכרו גם בנות זוג של חללים על אף שלא היה קשר רשמי של נישואין.

לאור התייחסות נכונה זו, אני מבקשת להכיר גם בסבים כחלק מהמעגל הראשון של המשפחה השכולה ולאפשר הכרה, ליווי ותמיכה בכאבם. אין כאן כוונה להמליץ על מתן סיוע כלכלי, כמו זה הניתן להורים שכולים, אלמנות ויתומים, אלא להכיר במצבם המיוחד ולהביאו לידי ביטוי, כחלק מהחוב המוסרי של החברה.

אודה לך אם תואילי להתייחס לסבים השכולים כאל חלק מהמשפחה הגרעינית
בפנייתך אל המשפחות השכולות, אל הציבור או בכל מסגרת אחרת מתאימה.

בתודה מראש ובברכה

עו"ס גליה שגב רוזנברג M.S.W -

מומחית בתחום הזקנה

052-3427373

galia.seg@gmail.com